

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглянуто фінансовий стан та його роль у ефективності господарської діяльності підприємства. Визначено шляхи поліпшення фінансового стану підприємств у сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: фінансовий стан підприємства, аналіз фінансового стану, резерви зростання прибутку, продуктивність праці, банкрутство, шляхи поліпшення фінансового стану підприємства.

Summary. In the article the financial state and its role of efficiency of economic activity of enterprises is considered. The ways of improvement of the financial state of enterprises in the modern terms of menage are determined.

Key words: financial state of enterprise, analysis of the financial state, backlogs of growth of income, labour productivity, bankruptcy, ways of improvement of the financial state of enterprise.

Постановка проблеми. Кожне підприємство за теперішнього стану економіки має забезпечити належний стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно могло б стабільно зберігати здатність безперебійно виконувати свої фінансові зобов'язання перед своїми діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками [15].

Інструментом забезпечення таких відносин є фінансовий аналіз, який покликаний ідентифікувати зміни фінансових результатів, контролювати відношення фінансових показників підприємства та його головних конкурентів, визначати загрозу банкрутства, ризиків капіталовкладень, а також орієнтувати на вирішення низки інших аспектів покращення фінансово-господарської діяльності з метою довгострокового планування розвитку та прийняття відповідних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки фінансового стану підприємств розглядалися у працях зарубіжних науковців і практиків, зокрема: М. І. Баканова, І. Т. Балабанова, О. М. Волкової, А. І. Ковальова, В. В. Ковальова, М. Н. Крейніної, Е. А. Маркар'яна, Д. С. Молякова, В. П. Привалова, В. М. Родіонової, Н. О. Русак, В. А. Русак, Р. С. Сайфуліна, Г. В. Савицької, М. О. Федотової, А. Д. Шеремета, Л. Бернстайна, А. Гропелі, Т. Карлін, Б. Коласс, Е. Нікбахта, Е. Хелферта та ін.

Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки фінансового стану вітчизняних підприємств внесли вчені-економісти: О. І. Барановський, А. І. Даниленко, І. В. Зятковський, В. М. Івахненко, Л. А. Лахтіонова, В. О. Мец, О. В. Павловська, В. В. Сопко, О. О. Терещенко, Т. Є. Унковська, М. Г. Чумаченко та ін.

Метою статті є систематизація інформації про основні проблеми, які виникають в процесі аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств, а також визначення основних напрямів їх вирішення.

Результати дослідження. Фінансовий стан підприємства — це комплексне поняття, що є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства і визначається сукупністю виробничо-господарських факторів, характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових результатів.

Фінансовий стан підприємства потрібно систематично та всебічно оцінювати за допомогою різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статичі за певний період, так і в динаміці — за низку періодів, дасть змогу визначити негативні тенденції у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення. Метою аналізу фінансового стану підприємства є оцінка напрямків його розвитку, вивчення його реального фінансового стану і з'ясування можливостей підвищення ефективності функціонування за допомогою проведення раціональної фінансової політики.

Аналіз фінансового стану підприємства — це оцінка фінансового стану підприємства на підставі виявлених результатів. Фінансовий стан оцінюється насамперед на основі статей бухгалтерського балансу та звіту про фінансові результати [3].

На сьогоднішній день існує розгалужена класифікація методичних підходів до аналізу фінансового стану підприємства, яка включає формалізовані і неформалізовані, математичні та коефіцієнтні, графічні методи і моделі (рис. 1) [8].

Використання того чи іншого методичного підходу, об'єктивність отриманих даних залежать від низки зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед основних факторів, які чинять вплив на їх застосування, варто відзначити національні відмінності у стані економічного розвитку (стійкості економічної

Рис. 1. Класифікація методичних підходів до аналізу показників фінансового стану підприємств [9]

системи), стабільності законодавства, можливостях інтерпретації даних, нормативах для порівняння у процесі аналізу, необхідності доповнення неформалізованих методів формалізованими тощо.

Ще оду групу проблем становить пошук оптимальних прийомів щодо застосування цих методик, оскільки вони мають як свої переваги, так і недоліки (табл. 1) [2; 4; 6].

Незважаючи на те, що усі прийоми мають значну кількість недоліків, проте серед основних варто відзначити те, що при проведенні аналізу фінансового стану українські підприємства стикаються з проблемою, пов'язаною із нестабільністю економіки.

У зв'язку із нестабільністю національної валюти, в умовах постійної зміни інформації багато фінансово-економічних показників, розрахованих на певний час, повністю втрачають свою цінність для аналізу, тобто в результаті проведення аналізу не можна стверджувати про його достовірність та актуальність.

Ще одним негативним моментом здійснення аналізу показників фінансового стану дослідники визначають нерозвиненість фондового ринку, де б обертались акції акціонерних підприємств

і за якими можна було б судити про становище емітентів, їх фінансовий стан та розвиток. Крім того, нестабільність законодавчої бази (фінансового, податкового права) також ускладнює проведення аналізу фінансового стану підприємства.

Одним із основних напрямків покращення фінансового стану підприємства є збільшення його прибутку. Збільшувати прибуток можна за допомогою багатьох факторів. Резерви зростання прибутку — це кількісні можливості збільшення прибутку завдяки:

- збільшенню ціни на продукцію, надані послуги та виконану роботу;
- аналізу використання ресурсів підприємства, собівартості виготовленої продукції;
- збільшенню обсягу реалізації продукції;
- зменшенню витрат на реалізацію продукції (товарів, послуг).

Збільшення ціни на продукцію, надані послуги, виконану роботу не завжди є доцільним, тому не варто його використовувати, оскільки в умовах пануючого кризового стану економіки країни, а також конкуренції на ринку покупці не завжди можуть та не хочуть переплачувати за надані послуги, виконану роботу, товари.

Характеристика основних прийомів аналізу фінансового стану

Назва	Сутність	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Горизонтальний аналіз	полягає у порівнянні кожної позиції поточної звітності з минулим періодом	дозволяє одержати найбільш загальне уявлення про якісні зміни, які мали місце, у структурі коштів та їх джерел, а також динаміці цих змін; ці прийоми використовуються практично в усіх методиках	не містять механізму порівняння окремих варіантів економічних рішень і не передбачають взаємозамінюваності різних ресурсів, через що унеможливується вибір оптимального варіанту розвитку економічної системи; обмежене врахування інфляції
Вертикальний аналіз	забезпечує визначення структури фінансових показників з виявленням впливу кожної позиції звітності на показник загалом	дозволяє одержати найбільш загальне уявлення про якісні зміни, які мали місце, у структурі коштів та їх джерел, а також динаміці цих змін; ці прийоми використовуються практично в усіх методиках	не містять механізму порівняння окремих варіантів економічних рішень і не передбачають взаємозамінюваності різних ресурсів, через що унеможливується вибір оптимального варіанту розвитку економічної системи; обмежене врахування інфляції
Трендовий аналіз	полягає в порівнянні кожної позиції звітності з минулими періодами і виявленні тренду, тобто основної тенденції динаміки показника, яка є вільною від випадкових впливів індивідуальних особливостей окремих періодів	дозволяє простежити за показниками тенденцію розвитку, зробити прогноз на перспективу	складність вибору моделі; трудомісткість; проблеми інтерпретації інформації та формування системи аналізованих показників; неточність даних за нестабільним ринковим середовищем (найчастіше тренд короткостроковий)
Метод фінансових коефіцієнтів	полягає в розрахунку чисельних відношень показників різних форм звітності, визначенні взаємозв'язку між ними. Фінансові коефіцієнти є вихідною базою для факторного аналізу фінансового стану підприємства	простота обчислення величин; логіка відбору показників, правильність їх інтерпретації; використання коефіцієнтів у просторово-часовому аспекті, тобто дає можливість швидко у відносних величинах здійснювати як експрес-, так і комплексу діагностику	трудомісткість; відсутність нормативних значень низки коефіцієнтів; ситуація, коли зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином, оскільки значення для розрахунку змінюються у часі; не завжди значення коефіцієнтів відбивають реалії національного господарства; окремі методики мають застарілі назви форм звітності; рекомендовані методики спрямовані на ретроспективний аналіз; отождоження різних напрямків оцінки фінансового стану
Порівняльний аналіз	це внутрішній аналіз показників звітності підприємства, дочірніх підприємств, підрозділів, цехів, а також порівняння показників конкретного підприємства з відповідними показниками конкурентів, з нормативними чи середньогалузевими даними	гнучкий, динамічний, є основою комплексної оцінки показників фінансово-господарської діяльності	трудомісткий; можливий за наявності доступної, повної та достовірної інформації; важко використовувати з урахуванням фактору часу; отождоження різних напрямків оцінки фінансового стану; для того щоб за результатами порівняння можна було зробити правильні висновки, необхідно забезпечити відповідність показників та їх однорідність за календарними строками, методами оцінки, умовами роботи, інфляційними процесами
Факторний аналіз	дає змогу виявити вплив окремих факторів на показники за допомогою детермінованих чи стохастичних прийомів дослідження	дає змогу наочно побачити рівень фінансового стану на підприємствах протягом кожного звітного періоду і простежити тенденцію його зміни шляхом визначення ключових факторів впливу на основні показники	трудомісткий; не завжди можна обмежити кількість показників та факторів для аналізу; залежно від моделі результати можуть відрізнятися; ситуація, коли зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином, оскільки значення для розрахунку змінюються у часі.

Ще одним із напрямків пошуку резервів зростання прибутку є аналіз використання ресурсів підприємства, собівартості виготовленої продукції.

Обсяг власних фінансових ресурсів можна збільшити шляхом:

- зменшення суми постійних витрат на утримання управлінського персоналу та ремонт основних засобів;

- зниження рівня змінних витрат за рахунок скорочення чисельності персоналу і зростання продуктивності праці;

- прискореної амортизації основних засобів;

- реалізації невикористовуваного майна [4].

Одним з основних і найбільш радикальних напрямів фінансового оздоровлення підприємства є пошук внутрішніх резервів збільшення прибутковості виробництва і досягнення беззбиткової роботи за рахунок більш повного використання виробничої потужності підприємства, підвищення якості і конкурентоспроможності продукції (товарів, послуг), зниження її собівартості, раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, скорочення непродуктивних витрат і втрат.

При цьому основну увагу потрібно приділити питанням ресурсозбереження: впровадженню прогресивних норм, нормативів і ресурсозберігаючих технологій, використанню вторинної сировини, організації діючого обліку і контролю за використанням ресурсів, вивченню і впровадженню передового досвіду в здійсненні режиму економії, матеріального і морального стимулювання працівників за економію ресурсів і скорочення непродуктивних витрат і втрат.

Резерви зниження витрат, виявлених за кожною статтею витрат за рахунок конкретних організаційно-технічних заходів (поліпшення організації праці), будуть сприяти економії заробітної плати, енергії тощо [9].

У результаті впровадження організаційно-технічних заходів сума економії витрат із оплати праці збільшиться на відсоток відрахувань від фонду оплати праці, що включаються у собівартість продукції (єдиний соціальний внесок).

Продуктивність праці — це один із факторів, що впливає на витрати підприємства. При цьому необхідно враховувати, що зниження витрат багато в чому залежить від правильного співвідношення темпів зростання продуктивності праці і збільшення заробітної плати. Зростання продуктивності праці повинне випереджати зростання заробітної плати, забезпечуючи тим самим зниження витрат підприємства [7].

Також важливо скорочувати загально-виробничі та адміністративні витрати. Це, перш за все, спрощення і здешевлення апарату управління, економія на управлінських витратах, а також скорочення витрат на заробітну плату допоміжних і підсобних робітників.

Основними резервами зменшення собівартості продукції (товарів, послуг) є збільшення обсягів виробництва, скорочення витрат на реалізацію за рахунок підвищення рівня продуктивності праці, раціонального використання матеріальних, енергетичних та трудових ресурсів.

Зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції — основний резерв збільшення прибутку підприємства. Зменшити витрати на виробництво можна завдяки технічним і технологічним заходам [5].

Також важливим резервом для покращення фінансового стану підприємства є скорочення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства.

Основними джерелами резервів підвищення рівня рентабельності продукції є збільшення суми прибутку від реалізації продукції, зниження собівартості товарної продукції.

Отже, аналізуючи витрати на виробництво продукції, можна знайти резерви їх зниження, які водночас є і резервами збільшення прибутку [2].

Головною метою існування кожного підприємства, організації, звісно, крім благочинних чи подібних їм, є отримання прибутку. Це основна рушійна сила ринкової економіки, головний показник успішності діяльності. Саме за можливості отримання прибутків і розгортається конкурентна боротьба між підприємствами, але, як відомо, переможцями у цьому змаганні виходять далеко не всі. На найневдаліших представників ділового класу у разі неспроможності закріпитися на ринку чекає банкрутство і санація.

Висновки. У таких умовах, на наш погляд, доцільно рекомендувати з метою подолання як проблем, пов'язаних із застосуванням методичних підходів, прийомів фінансового аналізу, так і покращення організації його здійснення суб'єктами господарювання [7; 8]:

- проводити декілька разів на рік оцінку найважливіших показників фінансового стану підприємства (індивідуальний підхід до визначення найголовніших показників);

- розробляти нові методи оцінки фінансового стану, а також способи покращення фінансового стану, підвищення платоспроможності і ліквідності, зокрема комплексного характеру;

- нормалізувати, стабілізувати, привести до міжнародних норм фінансове та податкове законодавство;

- удосконалювати інформаційно-методичне забезпечення аналізу та уніфікувати методики форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;

- адаптувати закордонні методики аналізу фінансового стану, що на сьогоднішній день виступають основними у процесі його здійснення, до

соціально-економічних умов та практики господарювання суб'єктів національного господарства;

— проводити методичні семінари для осіб, відповідальних за здійснення аналізу фінансового стану, з метою формування мотиваційних аспектів його удосконалення та підвищення рівня кваліфікації тощо.

У сукупності надані рекомендації становлять основу для пошуку більш ґрунтовних напрямів оптимізації вирішення проблем здійснення комплексного аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств.

Література

1. Артеменко В. Г. Финансовый анализ : учебное пособие / В. Г. Артеменко, М. В. Беллендир. — М. : ДИС ; НГАЭ и У, 1997. — 364 с.

2. Бланк І. А. Основи фінансового менеджменту / І. А. Бланк. — К., 1999.

3. Бандурка О. М. Фінансова діяльність підприємств : навч. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / О. М. Бандурка та ін. — К. : Либідь, 2004. — 227 с.

4. Грачова Р. Як визначити реальний фінансово-майновий стан свого підприємства / Р. Грачова // Дебет-Кредит. — 2000. — № 34. — С. 18–27.

5. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. В. Ковалев. — М., 1999. — 512 с.

6. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підруч. для ВНЗ / П. Я. Попович. — Тернопіль, 2001. — 456 с.

7. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз підприємств / М. Я. Коробов. — К., 2000. — 378 с.

8. Стеців І. І. Проблеми формування інформації щодо фінансового стану підприємства / І. І. Стеців, І. С. Пігура // Науковий вісник. — 2006. — № 16 — С. 167–170.

9. Штефанич Д. А. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.04 / Д. А. Штефанич., О. Ю. Ніпіаліди ; Терноп. акад. нар. господарства. — Т., 2002. — 20 с.